

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 21. 9. 2017

Číslo: Ročník 27 (2017), Číslo 3

Sekce: Doporučujeme do vašich fondů

Název článku: Destruktivní digitalizace v Moravské zemské knihovně v Brně

Autor: Michal Indrák

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20170311>

Destruktivní digitalizace v Moravské zemské knihovně v Brně

Michal Indrák

Digitalizaci knižních svazků destruktivní metodou provádí Moravská zemská knihovna v Brně (MZK) v rámci udržitelnosti projektu Národní digitální knihovny (NDK). Tato metoda digitalizace spočívá v rozřezání knižní vazby a naskenování knižního bloku v podobě volných listů na skeneru, který je velmi podobný počítačce bankovek. Používáme jej především ze dvou hlavních důvodů – rychlost a následně jednodušší zpracování dokumentů do digitální podoby. Dalším důvodem je i ta skutečnost, že dokumentový skener, který se pro tento způsob digitalizace používá, patří mezi ty levnější a zároveň spolehlivé skenery.

Na republikové úrovni se stále pracuje s předpokladem, že jednoho dne budou zdigitalizovány a bezpečně v úložištích uloženy všechny vydané knižní tituly na našem území. Řešení tohoto úkolu samozřejmě není vůbec jednoduché ani po technické, ani po strategické stránce a velkou otázkou je i to, jestli sám předpoklad všeho zdigitalizovaného je vůbec správný. Pro nás knihovníky a koneckonců i pro čtenáře bude nejdůležitější vždy pořadí. Chceme v první řadě digitalizovat především ty svazky, kterým hrozí poškození, rozpadnutí, odcizení, dokumenty na základě čtenářských požadavků, knihy v rámci ucelených celků a kontextů a ideálně i tituly mimo autorský zákon tak, aby jich každý čtenář mohl co nejvíce pročíst z pohodlí domova. To je, řekněme, ideální stav. Abychom se mohli věnovat této „první řadě“ dokumentů, která je většinou komplikovanější na celkové zpracování do digitální podoby (jedná se často o noviny, časopisy a rozpadající se dokumenty), je potřeba rovnovážný výkon linky zajistit něčím jednodušším na zpracování, a k tomuto účelu často slouží právě destruktivní digitalizace. Stále je přítomná potřeba mít na paměti platný předpoklad, že jednoho dne bude zdigitalizováno vše.

Destruktivní digitalizace s sebou přináší mnohá úskalí. Touto metodou lze digitalizovat jen ty knihy, které již má MZK ve fondu. Duplikáty získáváme ze soukromých darů a z odpisů jiných knihoven, takže se do digitální podoby převádějí knihy, které už někdo jiný vyřadil, a žádanost čtenáři je tak minimálně diskutabilní, ale zase se takto dobře naplňuje myšlenka digitalizace všeho. Pro ilustraci, o jakých číslech se bavíme, byl v roce 2016 z celkového počtu 3,5 milionu zdigitalizovaných stran v MZK přibližně 1 milion zdigitalizován destruktivní digitalizací.

Aby mohla být kniha digitalizována touto metodou, musí být zajištěno hned několik důležitých podmínek. V dávkách knih získaných výše uvedeným způsobem zjišťujeme, jestli máme knihu ve fondu, a pokud ne, provedeme nový přírůstek. Dále probíhá kontrola stavu. Pokud máme knihu ve fondu v horším stavu, vyměníme ji. Vzácne dokumenty, jako například bibliofilie, do destruktivní digitalizace nezamíří v žádném případě. Následuje kontrola daného titulu oproti registru digitalizace, zdali již nebyl titul zdigitalizován jinou knihovnou v rámci České republiky. Dnes ovšem začínáme být v situaci, kdy většina knih, které by mohly potenciálně být zdigitalizovány destruktivně, již zdigitalizována byla, protože knihovny vyřazují víceméně stejné tituly. Použitelných je dnes asi 10 % knih ze všech přijatých darů. Knihy, které máme ve fondu a neprojdou na destruktivní digitalizaci, se snažíme dále zpětně bezplatně poskytnout čtenářům prostřednictvím různých služeb, jako je například brněnské středisko RETRO-

USE.[1] V dalším kroku přípravy pro destruktivní digitalizaci je potřeba zajistit, aby kniha měla záznam v našem online katalogu, pokud má třeba ještě záznam jen v lístkovém katalogu. To je jediná cesta, jak jsme schopni automatizovaně v digitalizační lince získat potřebná metadata. Pokud záznam není a nelze jej ani stáhnout, je potřeba provést retrokonverzi. Až takto prověřené knize je odstraněna vazba a kniha v podobě volných listů je naskenována na velmi rychlém dokumentovém skeneru. Skenování průměrné knihy o 250 stranách trvá několik málo minut oproti až desítkám minut skenování na jiných typech skenerů, které skenují svázané knihy. Jednotlivé skeny jsou již nahrubo ořezány a zarovnány na úrovni skenování, takže následný ruční postprocessing je také mnohem jednodušší. Po naskenování a kompletním zpracování odvážíme volné listy papíru do sběrných surovin. Z výše uvedeného je myslím zřejmé, že řešení digitalizace není úplně jednoduché a v dané situaci je potřeba co nejlépe udržovat rovnováhu mezi indikátory v podobě naskenovaných stránek a titulu na jedné straně a obsahovou kvalitou, záchranou a okamžitou využitelností digitálních dat odkudkoliv na straně druhé.

Kontakt na autora: michal.indrak@mzk.cz

Web knihovny: <https://www.mzk.cz/>

[1] RETRO-USE je sběrné středisko, kam mohou Brňané nosit předměty vyrobené před rokem 1989, jiné si mohou zase odnést. Cílem projektu je tyto věci dále distribuovat mezi ty, kteří je mohou dále používat (muzea, divadla apod.). Více na: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/brno-ma-unikatni-nove-sberne-stredisko-obyvatele-mesta-budou-moci-jako-prvni-v-cesku-sd/>.